

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v4.2024.7>**Т. І. Білоус-Осінь***кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри адміністративного і фінансового права**Національного університету «Одеська юридична академія»**orcid.org/0000-0001-5343-3756*

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ СПРІЯЮЧИХ ПРОЦЕДУР В СФЕРІ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню окремих сприяючих процедур в сфері наукової діяльності, а саме отриманню наукового ступеня доктора філософії та здобуття вченого звання. Встановлено, що набуття наукового ступеня доктора філософії є сприяючою адміністративною процедурою, що дозволяє особам отримати науковий ступінь доктора філософії та завершується прийняттям адміністративного акту у вигляді диплому. Зазначено, що процедура набуття наукового ступеня доктора філософії складається із наступних етапів: 1) передумови набуття особою права на отримання ступеня доктора філософії (виконання освітньої програми); 2) умови набуття особою права на отримання ступеня доктора філософії (звернення здобувача із заявою про утворення разової ради); 3) прийняття разовою вченою радою рішення про присудження здобувачу наукового ступеню під час публічного захисту дисертації та прийняттям адміністративного акту; 4) оскарження присудження наукового ступеня доктора філософії.

Акцентовано увагу на тому, що майже на усіх етапах процедури набуття наукового ступеня доктора філософії її учасниками виступають здобувач вищої освіти, заклад вищої освіти (наукова установа), разова вчена рада, Міністерство освіти та науки України, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти та Апеляційний комітет Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Визначено, що набуття вченого звання (старший дослідник, доцент та професор) є сприяючою адміністративною процедурою, оскільки передбачає залучення органів публічної влади до її реалізації та завершується прийняттям адміністративного акту у вигляді атестагу. Процедура набуття вченого звання складається із декількох етапів: 1) передумови набуття особою права на набуття вченого звання (виконання відповідних критеріїв (умов)); 2) розгляд атестаційних матеріалів вченою радою; 3) прийняття вченою радою рішення про присвоєння або про відмову у присвоєнні вченого звання; 4) оскарження присвоєння або про відмову у присвоєнні вченого звання.

Запропоновано напрями удосконалення адміністративних процедур в науковій діяльності шляхом їх змістовного коректування через: 1) прийняття Положення про особливості здобуття наукового ступеня в галузі права; 2) затвердження наказу про спеціальні вимоги до кандидатів на отримання вченого звання в галузі права.

Ключові слова: вчене звання, науковий ступінь, наукова діяльність, адміністративна процедура, адміністративний акт.

Bilous-Osin T. I. CHARACTERISTICS OF CERTAIN FACILITATING PROCEDURES IN THE FIELD OF SCIENTIFIC ACTIVITY

The article is devoted to the study of certain facilitating procedures in the field of scientific activity, namely, obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy and obtaining the title of scientist. It has been established that the acquisition of the scientific degree of Doctor of Philosophy is a favorable administrative procedure that allows individuals to obtain the scientific degree of Doctor of Philosophy and ends with the adoption of an administrative act in the form of a diploma. It is noted that the procedure for acquiring the scientific degree of Doctor of Philosophy consists of the following stages: 1) prerequisites for a person to acquire the right to receive the degree of Doctor of Philosophy (implementation of the educational program); 2) conditions for a person to acquire the right to receive the degree of doctor of philosophy (application by the applicant for the formation of a one-time council); 3) adoption by a one-time academic council of a decision on awarding the recipient of a scientific degree during the public defense of the dissertation and adoption of an administrative act; 4) appeal of the award of the Doctor of Philosophy degree.

Attention is focused on the fact that at almost all stages of the procedure for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy, its participants are the applicant of higher education, the institution of higher education (scientific institution), the one-time academic council, the Ministry of Education and Science of Ukraine, the National Agency for Quality Assurance of Higher Education and the Appellate committee of the National Agency for Quality Assurance of Higher Education.

It was determined that the acquisition of a scientific title (senior researcher, associate professor, and professor) is a favorable administrative procedure, as it involves the involvement of public authorities in its implementation and ends with the adoption of an administrative act in the form of a certificate. The procedure for acquiring an academic title consists of several stages: 1) prerequisites for a person to acquire the right to acquire an academic title (fulfilment of relevant criteria (conditions)); 2) consideration of attestation materials by the academic board; 3) adoption by the

academic council of a decision on awarding or refusing to award the title of academician; 4) contesting the award or refusal to award the academic title.

Areas of improvement of administrative procedures in scientific activity are proposed by means of their substantive correction through: 1) adoption of the Regulation on the peculiarities of obtaining a scientific degree in the field of law; 2) approval of the order on special requirements for candidates to receive the academic title in the field of law.

Key words: academic title, scientific degree, scientific activity, administrative procedure, administrative act.

Актуальність дослідження. Будучи невіддільною рисою функціонування органів публічної влади, публічне адміністрування пронизує всі найважливіші сфери людського буття в межах функціонування держави. Не винятком є і сфера правничої наукової діяльності, для забезпечення належного функціонування якої задіяно відповідних суб'єктів (Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти та науки України, вищі навчальні заклади, наділені виконавчо-розпорядчими повноваженнями). Зв'язок уповноваженого суб'єкта з конкретною регламентованою сферою суспільних відносин відображається через встановлені державою та передбачені нормативно адміністративні процедури. Для сфери наукової діяльності притаманними є усі види адміністративних процедур. Враховуючи євроінтеграційний курс Української держави, актуальним є дослідження сприяючих процедур, застосовуваних для впорядкування наукової діяльності.

Додатково актуальність обраної тематики підтверджується розрізом між тривалий час діючими правилами та вимогами набуття спеціальних статусів суб'єктами наукової діяльності (фактор національної самоідентичності) та нормативно встановленими вимогами, що діють станом на теперішній час (євроінтеграційний фактор). Зближення та стандартизація наукової діяльності з одного боку дозволяє здійснювати порівняння наукових робіт, але з іншого – є можливість втрати індивідуалізації наукових розвідок.

Теоретичною основою дослідження є література, предметом якої є вивчення публічно-процедурних аспектів правничої науково-освітньої діяльності, а саме: а) сутності сприяючих адміністративних процедур; б) визначення впливу євроінтеграції та національної самоідентичності на реалізацію цих процедур в сфері наукової діяльності. У першому напрямі вагомими є висновки таких вчених, як: Р.С. Мельник та В.М. Бевзенко, О.О. Мандюк, В.П. Тимошук, Р.В. Негара, А.Ю. Осадчий, А.М. Школик та інших.

Метою статті є виокремлення та дослідження адміністративно-правової природи сприяючих адміністративних процедур в сфері наукової діяльності.

Виклад основного змісту. Нормативне визначення адміністративної процедури тлумачить її як визначений законом порядок розгляду та вирішення адміністративної справи, тобто тої, що стосується публічно-правових відносин для цілей забезпечення реалізації права, свободи чи

законного інтересу особи та/або виконання нею визначених законом обов'язків, захисту її права, свободи чи законного інтересу, розгляд якої здійснюється адміністративним органом [1]. Наявність нормативно визначеного трактування адміністративних процедур, дозволяє виокремити їх в будь-якій сфері суспільних відносин. Не виключенням є наукова діяльність. Серед сприяючих адміністративних процедур в сфері наукової діяльності чільне місце відведено процедурам: 1) здобуття наукового ступеня доктора філософії; 2) набуття вченого звання. Проаналізуємо їх детальніше.

Так, ступінь доктор філософії, відповідно до ч. 5 ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» є освітнім і водночас науковим ступенем, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра [2]. Вказівка щодо можливості набуття наукового ступеня доктора філософії у межах правничої наукової діяльності передбачено Законом України «Про вищу освіту» та конкретизовано такими підзаконними актами, як: Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії [3], Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) [4], Вимоги до оформлення дисертації [5] тощо.

Як сприяюча адміністративна процедура, набуття наукового ступеня доктора філософії є комплексним процесом, що включає визначений перелік учасників, в тому числі органи публічної влади, та етапи із встановленими законом строками, що дозволяють особам ефективно реалізувати свої наукові проекти, оформлені у вигляді дисертації, та стати доктором філософії. Як передбачено ч. 2 ст. 5 Закону України «Про вищу освіту», ступінь доктора філософії присуджується разовою спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи за результатами успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у разовій спеціалізованій вченій раді [2]. Тобто можемо вести мову про свого роду делегування повноважень від органу державної влади (зокрема Міністерства освіти та науки України) до закладу вищої освіти або наукової установи щодо прийняття рішення щодо присудження наукового ступеня доктора філософії.

Порядком присудження ступеня доктора філософії [3] передбачено декілька етапів даної

адміністративної процедури. Перший етап утворює передумови набуття особою права на отримання ступеня доктора філософії та складається з: 1) вступу особи на навчання в аспірантуру; 2) виконання програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти; 3) підготовки наукового досягнення у вигляді дисертації згідно встановлених вимог [5]. Даний етап означає підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії, тривалість якої становить 4 роки. Учасниками даного етапу є здобувач вищої освіти та заклад вищої освіти (наукова установа) в особі наукового керівника [4].

Другий етап набуття особою ступеня доктора філософії, у разі виконання попереднього етапу, становить умови набуття особою права на отримання ступеня доктора філософії. Сюди віднесено звернення здобувача із заявою до вченої ради закладу вищої освіти (наукової установи) про утворення разової ради. При цьому, строк звернення особи із заявою становить не більше двох тижнів з моменту отримання висновку про наукову новизну дисертації, а строк скликання разової вченої ради – не більше двох місяців з моменту отримання заяви здобувача (п. 13–14 Порядку присудження ступеня доктора філософії [3]). На даному етапі учасниками виступають здобувач вищої освіти, заклад вищої освіти (наукова установа), в межах якого утворюється разова вчена рада, а також Міністерство освіти та науки України та Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Так, останній орган публічної влади, зокрема, здійснює оприлюднення інформації про утворення разової вченої ради, натомість Міністерство освіти та науки України здійснює перевірку відповідності складу разової вченої ради вимогам закону (п. 19 Порядку присудження ступеня доктора філософії [3]).

Завершальним етапом набуття наукового ступеню доктора філософії є прийняття разовою вченою радою рішення про присудження здобувачу наукового ступеню, що має місце під час публічного захисту дисертації, та прийняття адміністративного акту у вигляді диплома доктора філософії. Незважаючи на те, що процедура проведення публічного захисту дисертації визначається закладом вищої освіти (науковою установою), на державному рівні визначено її загальні засади. Так, захист дисертації повинен мати вигляд відкритої наукової дискусії (між здобувачем, головою та усіма членами разової ради) та обов'язково має супроводжуватися відеозаписом трансляції. Засідання разової ради є правомочним за умови участі в ньому повного складу разової ради, яка складає 5 членів (п. 14 Порядку присудження ступеня доктора філософії [3]).

Рішення про присудження або про відмову у присудженні ступеня доктора філософії прийма-

ється разовою радою шляхом відкритого голосування. При цьому, для присудження ступеня доктора філософії таке рішення мають підтримати не менше ніж чотири члени разової ради, а для відмови у присудженні ступеня доктора філософії, його мають підтримати два чи більше членів разової ради [3]. Остаточний етап здобуття ступеня доктора філософії не містить передбачених законом строків проведення, проте дає змогу чітко прослідкувати учасників, якими є здобувач вищої освіти, заклад вищої освіти (наукова установа) в особі разової вченої ради та Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти.

Факультативною стадією здобуття наукового ступеня доктор філософії є процедура оскарження. Специфічним є те, що законодавством не передбачено процедуру оскарження відмови у присудженні наукового ступеня доктора філософії, лише щодо присудження. Так, відповідно до п. 40 Порядку присудження ступеня доктора філософії, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти має право скасувати рішення разової ради про присудження ступеня доктора філософії у зв'язку з порушенням процедури захисту дисертації після проведення розгляду даного питання Апеляційним комітетом. Протягом п'яти робочих днів з дати прийняття Апеляційним комітетом рішення про скасування рішення разової ради або про залишення рішення разової ради в силі інформує особу, яка подала повідомлення щодо порушення процедури захисту дисертації, заклад та особу, стосовно дисертації якої розглядалося повідомлення [3]. Тобто, органом публічної влади, що здійснює розгляд справи, є Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти.

Поруч з цим, відповідно до Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, згідно якого присудження ступеня доктора філософії здійснювалося до 31 грудня 2021 року, передбачалася можливість здобувача оскаржити відмову у присудженні наукового ступеня доктора філософії [6]. Таким чином, наразі процедура оскарження присудження наукового ступеня доктора філософії здійснюється за участю Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, хоча попередньо його функції були розподілені між закладом вищої освіти (науковою установою) та Міністерством освіти та науки України.

Отже, набуття наукового ступеня доктора філософії є сприяючою адміністративною процедурою, що дозволяє особам отримати науковий ступінь доктора філософії та завершується прийняттям адміністративного акту у вигляді диплому. Процедура набуття наукового ступеня доктора філософії складається із наступних етапів: 1) передумови набуття особою права на отримання ступеня доктора філософії (виконання освітньої програми); 2) умови набуття особою права на отримання

ступеня доктора філософії (звернення здобувача із заявою про утворення разової ради); 3) прийняття разовою вченою радою рішення про присудження здобувачу наукового ступеню під час публічного захисту дисертації та прийняттям адміністративного акту; 4) оскарження присудження наукового ступеня доктора філософії. Майже на усіх етапах процедури набуття наукового ступеня доктора філософії учасниками виступають здобувач вищої освіти, заклад вищої освіти (наукова установа), разова вчена рада, Міністерство освіти та науки України, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти та Апеляційний комітет Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Щодо набуття вченого звання, зазначимо, що ст. 54 Закону України «Про вищу освіту» передбачено, що в Україні особам, які здійснюють наукову, науково-педагогічну або науково-технічну діяльність присвоюються такі вчені звання, як: старший дослідник, доцент та професор [2]. Даний перелік є вичерпним, а тому не передбачає існування додаткових вчених звань. Нормативно-правову базу присвоєння науковим і науково-педагогічним працівникам вченого звання становить Закон України «Про вищу освіту» [2], Порядок присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам [7] та Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності [8].

Набуття вченого звання є не лише процедурою сфери правничої наукової діяльності, але й також сприяючою адміністративною процедурою, адже передбачає залучення органів публічної влади до її реалізації та завершується прийняттям адміністративного акту. Обґрунтуванням впровадження процесу здобуття вченого звання є нормативна вимога закону про те, що заклад вищої освіти з метою здобуття ліцензії на проведення освітньої діяльності повинен бути забезпечений науково-педагогічними (педагогічними) та/або науковими працівниками, при цьому частка працівників, які мають науковий ступінь та/або вчене звання та працюють у здобувача ліцензії (ліцензіата) за основним місцем роботи, повинна становити не менше 50 відсотків [8]. Вказане свідчить, що набуття працівниками вченого звання є важливою умовою можливості провадження освітньої діяльності.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [2], вчене звання професора, доцента, старшого дослідника присвоює вчена рада закладу вищої освіти (вчена рада структурного підрозділу). Рішення відповідних вчених рад затверджує атестаційна колегія центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Таким органом наразі є Міністерство освіти і науки України, а процедура відповідно визначена Порядком

присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам [7]. Аналізуючи даний нормативно-правовий акт виокремимо декілька етапів реалізації сприяючої адміністративної процедури набуття особою вченого звання.

Передумовами реалізації процедури набуття науковими і науково-педагогічним працівниками вченого звання професора, доцента або старшого дослідника є виконання відповідних критеріїв (умов). Залежно від рівня вченого звання критерії (умови) його набуття відрізняються, проте загальними є наступні: 1) науковий ступінь доктора філософії (кандидата наук), доктора наук; 2) період наукової роботи не менш як п'ять років; 3) сертифікат з мовної освіти (на рівні не нижче B2) з мов країн ЄС або кваліфікаційні документи (диплом про вищу освіту, науковий ступінь) тощо; 4) документи з міжнародного досвіду про навчання, стажування або роботу; 5) публікації у виданнях, включених до наукометричних баз «Scopus» або «Web of Science» (п. 7 розділу II. Основні критерії оцінки науково-педагогічної або наукової діяльності здобувачів вчених звань [7]).

Другим етапом процедури набуття вченого звання є розгляд атестаційних матеріалів. Як вже згадувалося, атестація здобувачів вченого звання здійснюється вченими радами закладів вищої освіти на засіданні вченої ради за порядком, що визначається закладом вищої освіти. Тобто, склад вченої ради, строки та особливості проведення розгляду атестаційних матеріалів визначаються самою вченою радою. Поруч з цим окремі аспекти набуття вченого звання передбачені на нормативному рівні. Так, зокрема розгляд атестаційних матеріалів здійснюється за висновком кафедри, до якої віднесено здобувача, який готується за умови проведення здобувачем вченого звання відкритої лекції для студентів та позитивного звіту щодо неї (п. 4–5 розділу II. Розгляд атестаційних матеріалів [7]). Учасниками даного етапу є здобувач вченого звання та заклад вищої освіти (наукова установа) в особі вченої ради.

Доцільно звернути увагу на те, що Порядком розгляду атестаційних справ про присвоєння вчених звань професора і доцента, який наразі втратив чинність, передбачалося здійснення зовнішньої експертизи науково-методичними комісіями при Міністерстві освіти України згідно з рішенням Атестаційної колегії щодо атестаційних справ тих працівників, які не мають наукового ступеня доктора наук, але яким, може бути присвоєне вчене звання професора як виняток [9]. Наразі згідно чинного законодавства України особам, що не мають наукового ступеня доктора наук, не може бути присвоєне вчене звання професора, тому дане положення втратило свою цінність.

За результатами розгляд атестаційних матеріалів вченою радою приймається рішення про при-

своєння або про відмову у присвоєнні вченого звання шляхом таємного голосування. Рішення вченої ради вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менше ніж три четверті від присутніх на засіданні членів вченої ради. Після прийняття вченою радою рішення про присвоєння здобувачу вченого звання вчений секретар протягом 15 днів оформляє атестаційну справу здобувача вченого звання та надсилає її до Міністерства освіти та науки України (п. 8 розділу II. Розгляд атестаційних матеріалів [7]). Дана дія здійснюється з тією метою, що лише після затвердження атестаційною колегією Міністерства освіти і науки України рішення вченої ради про присвоєння вченого звання, Міністерство освіти і науки України протягом двох місяців виписує та видає атестати про вчене звання. Даний етап є заключним етапом процедури набуття вченого звання, що завершується прийняттям адміністративним актом у вигляді атестату. Учасниками даного етапу виступають відповідно здобувач вченого звання, заклад вищої освіти (наукова установа) в особі вченої ради та атестаційна колегія Міністерства освіти і науки України.

Як факультативна стадія набуття вченого звання виступає процедура оскарження. Протягом двох місяців з дня прийняття рішення вченою радою про присвоєння або відмову у присвоєнні вченого звання здобувач вченого звання може подати апеляцію до вченої ради вищого навчального закладу або до Міністерства освіти та науки України. Якщо апеляція надійшла до вченої ради вищого навчального закладу, то в його межах утворюється апеляційна комісія. За результатами розгляду апеляційна комісія готує висновок, який є підставою прийняття вченою радою рішення про задоволення або про відмову у задоволенні апеляції (п. 11 розділу II. Розгляд атестаційних матеріалів [7]).

Підсумовуючи викладене, набуття вченого звання (старший дослідник, доцент та професор) є сприяючою адміністративною процедурою, оскільки передбачає залучення органів публічної влади до її реалізації та завершується прийняттям адміністративного акту у вигляді атестату. Процедура набуття вченого звання складається із декількох етапів: 1) передумови набуття особою права на набуття вченого звання (виконання відповідних критеріїв (умов)); 2) розгляд атестаційних матеріалів вченою радою; 3) прийняття вченою радою рішення про присвоєння або про відмову у присвоєнні вченого звання; 4) оскарження присвоєння або про відмову у присвоєнні вченого звання. Майже на усіх етапах процедури набуття вченого звання учасниками виступають здобувач вищої освіти, заклад вищої освіти (наукова установа), вчена рада, апеляційна комісія закладу вищої освіти (наукової установи) та атестаційна колегія Міністерства освіти і науки України

Висновки. У ході дослідження визначено, що набуття наукового ступеню доктор філософії та набуття вченого звання виступають як правничі наукові процедури, які одночасно можна відносити до сприяючих адміністративних процедур, адже вони передбачають встановлені законодавством етапи та строки, учасників, зокрема органів публічної влади, а також завершуються прийняттям адміністративного акту (диплому, атестату тощо). Можна припустити наявність національної самоідентичності у певній категорії осіб, які займаються правничою науковою діяльністю відповідно до діючого законодавства та реалій правозастосування. Доцільним є удосконалення адміністративних процедур в науковій діяльності шляхом їх змістовного коректування через: 1) прийняття Положення про особливості здобуття наукового ступеня в галузі права; 2) затвердження наказу про спеціальні вимоги до кандидатів на отримання вченого звання в галузі права.

Література

1. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>
4. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах): Постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 року № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>
5. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації: Наказ Міністерства освіти та науки України від 12.01.2017 р. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>
6. Про присудження ступеня доктора філософії: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2019-%D0%BF#Text>
7. Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам: Наказ Міністерства освіти та науки України від 14.01.2016 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16#Text>
8. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text>
9. Про порядок розгляду атестаційних справ про присвоєння вчених звань професора і доцента: Наказ Міносвіти від 13.11.1997 р. № 406. Втратив чинність від 09.03.2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0616-97#Text>